

ЕКОНОМІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ВОДНОГО ФОНДУ: РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

ECONOMIC REGULATION OF LAND USING OF WATER RESOURCES: REGIONAL PECULIARITIES

Анатолій ВАСИЛЬЄВ,

доктор економічних наук,

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені П. Василенка

Anatoliy VASYLIEV,

Doctor of Economics,

Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

Важливою складовою земельного фонду є землі водного фонду. Дана категорія земель переважно перебуває у державній власності, і тому ринкові форми господарювання тут не завжди можуть бути імплементовані. В останні роки активізувалися процеси щодо передачі озер, водосховищ, ставків та інших водних об'єктів в оренду, що сформувало ринок прав користування водними й водогосподарськими об'єктами. Виходячи з цього виникає необхідність у формуванні сучасної системи регулювання використання земель водного фонду для застосування такого набору інструментів, які стимулюватимуть постійних і тимчасових водокористувачів до перманентного примноження водно-ресурсного потенціалу та захисту водно-ресурсних джерел від різних видів техногенного й антропогенного забруднення.

Дана проблематика тривалий період розглядається у працях вітчизняних вчених [1-3]. Особлива увага приділяється формуванню сучасної системи управління водними ресурсами за басейновим принципом, перегляду нормативів плати за спеціальне використання водних ресурсів на основі рентних оцінок, впровадженню оборотних систем водопостачання на промислових підприємствах, але поза увагою залишаються організаційно-економічні засади створення сучасної системи регулювання використання земель водного фонду в умовах поглиблення ринкових трансформацій у природно-ресурсній сфері.

Метою статті є розробка пропозицій щодо формування системи економічного регулювання використання земель водного фонду в окремих регіонах України в умовах становлення ринку прав на тимчасове використання водних об'єктів.

Регіони України характеризуються значною територіальною диференціацією щодо площ вод суші. Зокрема на 01.01.2014 року частка вод суші у загальній площі земель становила: у Херсонській області – 15,1%, місті Києві – 7,9%, АР Крим – 8,1%, Черкаській області – 6,5%, Запорізькій та Одеській областях – 6,3%, Київській області – 6,2%. При цьому даний показник становив у Вінницькій, Донецькій та Житомирській областях 1,6%, Закарпатській області – 1,4%, Луганській області – 0,8% (рис. 1). Отже, регіони України мають неоднакову площу поверхневих вод, що значною мірою визначає політику щодо впровадження маловодних технологій, раціоналізації водокористування в окремих сегментах, передачі водних об'єктів у тимчасове користування підприємницьким структурам. У регіонах з найнижчим показником частки вод суші у загальній площі земель необхідно більш ретельно підходити до вибору претендентів на тимчасове користування водними об'єктами, щоб не внести значних деструктивних змін у процеси загального водокористування та не зумовити відчуження широких верств населення від джерел питного водопостачання.

Регіони України також значно різняться за площею земель, вкритих природними

водотоками (річками та струмками). Найбільші площі земель, вкритих природними водотоками мають місце у Дніпропетровській, Івано-Франківській, Миколаївській, Одеській, та Чернігівській областях і становлять відповідно 22,9 тис. га, 14,4 тис. га, 19,8 тис. га, 15,3 тис. га, 17,7 тис. га (рис. 2).

Найменші площі земель, вкритих природними водотоками, мають місце у Волинській, Кіровоградській та Черкаській областях і становлять відповідно 3,7 тис. га., 4,3 тис. га. та 3,8 тис. га. Різна площа земель, вкритих природними водотоками, й зумовила значну варіативність їх частки в загальній площі вод суші. Найвище значення даного показника має місце у Закарпатській області (54,3%), Івано-Франківській (60,8%), Луганській (28,2%), Тернопільській (31,6%), Чернівецькій області (34,6%), місті Києві (77,3%). Площі земель, вкритих природними водотоками, перебувають у державній власності згідно з існуючим законодавством, і їх передача у тимчасове користування вимагає кардинальних змін в інституціональному середовищі сфери водокористування.

У більшості регіонів України склалася ситуація, коли тривалий період водні об'єкти місцевого значення передавалися в тимчасове користування суб'єктам господарської діяльності без належного інституціонального забезпечення, в першу чергу щодо встановлення адекватних реальній цінності водного ресурсу ставок орендної плати. Це призвело до масового порушення водоохоронного законодавства, в першу чергу – несанкціонованої забудови водоохоронних зон і нецільового використання окремих видів водних об'єктів. Невідпрацьованим залишався і залишається механізм взаємодії між регіональними органами управління водними ресурсами, басейновими управліннями та органами місцевого самоврядування. Така ситуація не дає можливості забезпечити перехід водного об'єкта, який перебуває у державній або комунальній власності, до найбільш ефективного користувача. Наслідком цього стала передача значної кількості водних об'єктів у користування фізичним особам та суб'єктам господарювання, які не мають досвіду в галузі ведення водогосподарського бізнесу.

Проблема ускладнюється ще й тим, що в окремих регіонах України, де пройшли масштабні гідромеліоративні роботи (зона осушення і зона зрошення), відбувся демонтаж гідротехнічних споруд меліоративних систем, що призвело до погіршення стану водогосподарських і водних об'єктів, які забезпечували потреби сільського господарства у водних ресурсах та прийнятний водний режим. У зв'язку з тим, що такі гідротехнічні споруди є фізично спрацьованими, а в деяких регіонах – і демонтованими, інвестиційна привабливість водних об'єктів значно знизилася, що може призвести до їх масової передачі користувачам, які не мають відповідного матеріально-технічного забезпечення для їх раціонального використання.

Формування системи економічного регулювання використання земель водного фонду має відштовхуватися від того, що

У статті обґрунтовується необхідність формування сучасної системи економічного регулювання використання земель водного фонду в умовах поглиблення інституціональних трансформацій у водогосподарському комплексі. Проаналізовано територіальну неоднорідність частки земель водного фонду в загальній площі земель та частки природних водотоків (річок та струмків) у загальній площі земель водного фонду. Запропоновано перспективні напрями формування сучасної системи економічного регулювання використання земель водного фонду на основі створення інститутів державно-приватного партнерства.

The necessity to form a modern system of economic water fund lands regulation under the deepening of institutional transformations in water industry is grounded in the article. The territorial heterogeneity of a part of water fund lands within the total area of lands and parts of natural water courses (rivers and streams) within the total area of water fund lands are analysed. The promising directions to form a modern system of economic water fund lands regulation based on establishment of public-private partnership institutions are offered.

басейновий принцип управління водними ресурсами має бути дотриманий незалежно від форми користування водним об'єктом, щоб не порушити водоресурсного балансу території. З огляду на це прийняття рішення органом місцевого самоврядування щодо передачі водного об'єкта в тимчасове користування має відбуватися за погодженням з регіональним управлінням водного господарства та відповідним басейновим управлінням. Органи управління водними ресурсами мають перевіряти адекватність фінансово-економічних умов передачі земель водного фонду в тимчасове користування реальній вартості водного ресурсу, який тимчасово відчужується на користь суб'єктів господарської діяльності. Представники басейнових управлінь повинні проводити експертизу щодо того, чи передача окремої частини земель водного фонду не призведе до негативних зрушень у межах підзвітної їм басейну.

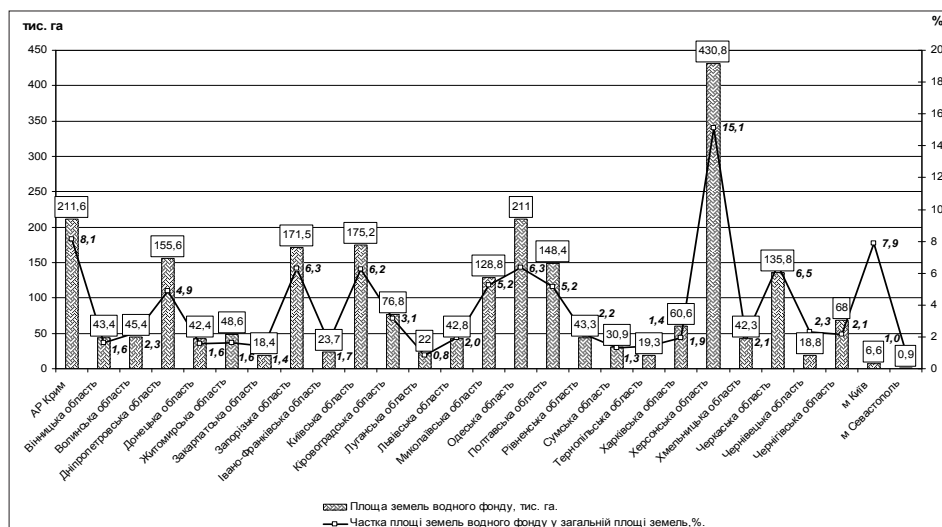
При цьому важливою складовою системи економічного регулювання використання земель водного фонду стала б можливість входження регіональних підрозділів Держводагентства та басейнових управлінь у формат партнерських відносин із суб'єктами водогосподарського підприємництва. Тобто басейнові управління та облводгоспи мають стати безпосередніми учасниками державно-приватних партнерств, які формуватимуться для спільного використання водного об'єкта, який перебуває у державній чи комунальній власності.

Форма державно-приватного партнерства дасть можливість перерахуванням вище суб'єктам регулювання використання земель водного фонду разом із суб'єктами водогосподарського підприємництва визначати пріоритети господарського освоєння окремих складових водно-ресурсного потенціалу. З метою упорядкування процесу входження суб'єктів регулювання використання земель водного фонду в партнерські відносини з суб'єктами підприємницької діяльності необхідно в базових актах, які регулюють використання водних об'єктів та об'єктів водогосподарської інфраструктури, визначити можливі форми державно-приватного партнерства. Виходячи з регіональної неоднорідності щодо площі земель водного фонду необхідно ввести законодавчу норму щодо диференційованого вибору форми державно-приватного партнерства в тому чи іншому регіоні.

ВИСНОВКИ

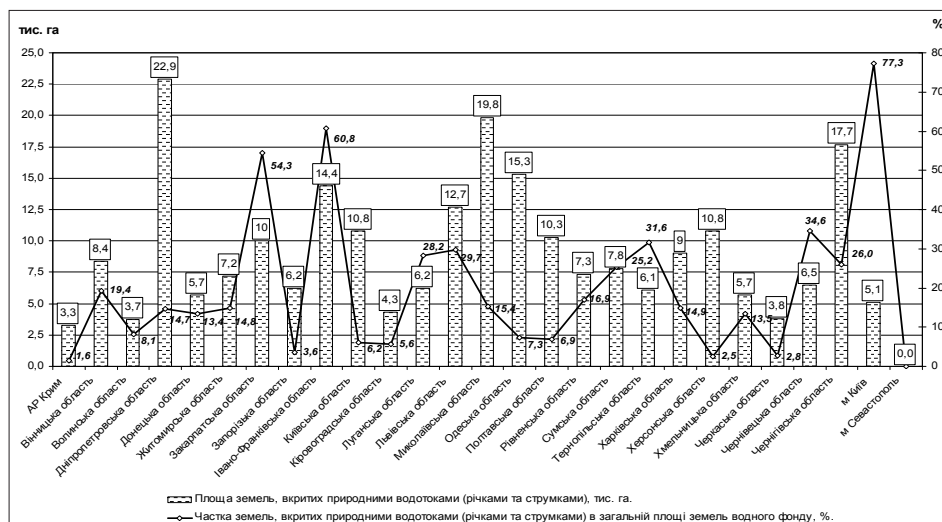
Територіальна неоднорідність частки земель водного фонду в загальній площі земель вимагає формування системи економічного регулювання використання земель водного фонду з урахуванням регіональних особливостей водокористування з метою упередження проявів виснажливого та марнотратного освоєння водно-ресурсного потенціалу, а також упередження проявів відчуження джерел питного водопостачання від широких мас населення. Такі системи економічного регулювання використання земель водного фонду мають базуватися на посиленні взаємодії між регіональними підрозділами Державного агентства водних ресурсів і басейновими управліннями, щоб забезпечити компліментарність економічних та екологічних пріоритетів використання вод суші. З метою нарощення обсягів інвестиційного забезпечення у сфері водокористування доцільно є інституціоналізація різноманітних форм

Рис. 1. Регіональний розріз площі земель водного фонду та їх частки у загальній площі земель*

*Розраховано за даними Державного земельного агентства України.

Рис. 2. Регіональний розріз площі земель вкритих природними водотоками (річками та струмками) та їх частки в загальній площі земель водного фонду*

*Розраховано за даними Державного земельного агентства України.

державно-приватного партнерства, які дозволять забезпечити паритетні умови спільного використання земель водного фонду, що перебувають у державній і комунальній власності, а також стимулюватимуть суб'єктів водогосподарського підприємництва збільшувати обсяги інвестиційних асигнувань у модернізацію об'єктів водогосподарської інфраструктури та екологічну реабілітацію водоресурсних джерел.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бусел Р. Стратегічні пріоритети регулювання оренди водних об'єктів у сучасних умовах / Р. Бусел // Економіст. – 2013. – № 11. – С. 49-51.
2. Бусел Р. Фінансово-економічні аспекти орендного водокористування в умовах поглиблення інституціональних трансформацій // Економіст. – 2013. – № 9. – С. 53-55.
3. Хвесик М. Формування нової моделі фіскального регулювання природокористування: інституціональні передумови, методологічне забезпечення та практичні рекомендації / М. Хвесик, В. Голян, В. Бардас // Економіст. – 2013. – № 9. – С. 4-13.

REFERENCES

1. Busel R. Stratehichni priorytety rehulyuvannya orendy vodnykh ob'ektiv u suchasnykh umovakh [Strategic priorities of lease regulation of water bodies under modern conditions]. Ekonomist, 2013, no. 11, pp. 49-51 [in Ukrainian].
2. Busel R. Finansovo-ekonomichni aspekty orendnoho vodokorystuvannya v umovakh pohlyblennya instytutsional'nykh transformatsiy [Financial and economic aspects of lease water use in terms of deepening of institutional transformations]. Ekonomist, 2013, no. 9, pp. 53-55 [in Ukrainian].
3. Khvesyk M., Holiyan V., Bardas V. Formuvannya novoyi modeli fiskal'noho rehulyuvannya pryrodokorystuvannya: instytutsional'ni peredumovy, metodolohichne zabezpechennya ta praktychni rekomendatsiyi [Development of a new model of fiscal environmental management: institutional requirements, guidance and practical references]. Ekonomist, 2013, no. 9, pp. 4-13 [in Ukrainian].